

Giuliano Righi (1937–2019)

Lani poleti smo se dokončno poslovili od prijatelja Giuliana Righija, dobrega prijatelja tudi slovenske arheologije. V poklicni karieri ga je do upokojitve leta 2001 izpolnjevalo delo risarja arheoloških predmetov v tržaškem Mestnem muzeju za zgodovino in umetnost, obogateno s sodelovanjem pri postavitvah muzejskih zbirk in poglobljenim študijem tamkajšnjega arheološkega gradiva. Ob delu v muzeju in tudi kasneje v pokoju je strokovno sodeloval z arheologi tržaške univerze, deželnimi konservatorji za arheološko dediščino Furlanije in Julijske krajine in z Arheološkim muzejem *Iulium Carnicum* iz Zuglia.

Prvič sem ga srečal leta 1970, ko mi je mlademu slovenskemu študentu odprl vrata v skladišče muzeja pri Sv. Justu. Giuliano je s to naklonjeno gesto in s pomočjo pri pregledu najstarejših najdb iz Škocjana, prispeval k mojemu diplomskemu delu in opredelitvi pozne bronaste dobe na Krasu in Notranjskem. Ne samo meni, tudi drugim mojim vrstnikom, ki so iskali stik z originalnimi najdbami z Mosta na Soči in drugih najdišč Primorske, je bila njegova takratna pomoč izredno dragocena.

Z leti se je poglobljalo medsebojno poznavanje in prijateljstvo, še posebej ko je Righi sistematično urejal muzejske eksponate s ciljem revizije gradiva izkopavanj iz obdobja pred prvo svetovno vojno. To zahtevno delo je spodbujal Vzhodnoalpski komite pod predsedstvom Massima Pallottina iz Rima in s sodelovanjem Karla Kromerja z Dunaja ter Staneta Gabrovca iz Narodnega muzeja, po velikem uspehu skupne mednarodne razstave situlskih spomenikov *Umetnost alpskih Ilirov in Venetov* leta 1961 v Padovi, leto pozneje pa v Ljubljani in na Dunaju.

Giuliano Righi je naredil na tisoče risb arheoloških predmetov iz Posočja in Krasa. Nekatere sklope med

njimi je tudi samostojno objavil: *I ritrovati Gallici di Reka al Civico museo di storia ed arte* (1968), *Frammenti di una situla figurata da Caporetto* (1970), *La necropoli "celtica" di S. Canziano del Carso* (1982). V sodelovanju s prazgodovinskimi in rimskodobnimi tržaškimi arheologi je bil s svojim delom udeležen pri pomembnih monografijah o nekropoli Brežec pri Škocjanu iz pozne bronaste in starejše železne dobe (1968), o Socerbu z grobovi železne in rimske dobe (2002) in pri pripravi tržaške razstave in njenega kataloga z naslovom *Preistoria del Caput Adriae* (1983). Pomemben je tudi njegov risarski delež pri objavi znamenitega depoja iz Mušje jame v Škocjanu (2016).

Že prvo delo o manjšem grobišču iz Reke pri Cerknem (1968) je pokazalo njegovo poudarjeno zanimanje za mlajšo železno dobo in s tem keltsko dediščino; k temu ga je spodbudilo tudi njegovo sodelovanje pri izkopavanjih v Bretaniji v sedemdesetih letih 20. stoletja, ki jih je vodil Charles-Tanguy Le Roux.

Po številnih odkritjih orožja in fibul na območju hribovite Karnije se je v sodelovanju s Sereno Vitri iz tržaškega nadzorništva za spomeniško varstvo ukvarjal predvsem z zapuščino Keltov tega območja. Na konferencah, posvečenih Keltom v zaledju *Caput Adriae* v Arti in Čedadu (1995), v Tolmezzu (1999) in Trstu (2001) je predstavil gradivo, ki ga je objavil v priložnostnih zbornikih: *Celti in Carnia* v Tolmeču (1999), *Armi lateninane da Lauco presso Villa Santini* (2001) in *Sui Celti nell'Alto Adriatico* v Trstu (2001). Skupaj s sodelavci je predstavil in objavil dela *Celti d'Italia* (2010) na kongresu, posvečenem Renatu Peroniju v Rimu, in *Celti nell'Italia del Nord* (2014) v okviru publikacije velikega mednarodnega kongresa v Veroni. Napisal

je geslo *Carnia, Italia* za *Lexikon zur keltischen Archäologie* (2012).

Z načrtnim, študijskim in analitičnim delom arheološkega gradiva je Giuliano Righi pozorno sledil delu terenskih arheologov in odkrivanju najdišč mlajše železne dobe na območju alpskega karnijskega sveta. Prav po njegovi zaslugi so stoletja pred prihodom Rimljanov prepoznavna s pomočjo najdb iz majhnih krajev in vasi, skritih v gorskem svetu alpskih karnijskih dolin, kot so Misincinis di Paularo, Maleit pri Amaru, Monte Sorantri nad Raveom, Colle Mazéit pri Verzegnisu, kakor tudi že dolgo znani keltski grob iz Lauca pri Villa Santina in Monte Roba pri Špetru Slovenov iz ravninskega vznožja predalpskega sveta.

Giuliano Righi je s svojim delom prispeval k prepoznavanju in določanju kulturne pripadnosti ter kronološkega mesta številnih keltskih najdb, kot so orožje in železne fibule, z območja prav po njegovi zaslugi dobro znane alpske Karnije. Sodeloval je pri razstavi in katalogu *Kelti na smaragdnih gorah*, predstavljeni leta 2015 v Zugliu in preneseni na ogled v Ljubljano leta 2016.

Z objavo arheološkega gradiva z najdišč S. Floriano di Polcenigo (1983), Škocjan (1982) in Socerb (2002; 2005) je na najboljši način predstavil značilen nakit (bronaste ovratnice, fibule in nadlahtnice) rodov in plemen, ki so živeli v

Furlanski nižini in zaledju tržaškega zaliva že od pozne bronaste dobe.

Z upokojitvijo, ki sem ji pred leti tudi sam sledil, sva si bila bližje na kratki razdalji med Ljubljano, Piranom in Trstom. V ospredju pogovorov so bili razstava *Kelti na smaragdnih gorah*, razprave o odsotnosti keltskih najdb v Furlaniji, poreklu keltskega gradiva v Karniji ter iskanje ozemeljske lokacije in identitete Karnov v obdobju pred Rimljani.

V prijateljskih pogovorih so naju družile tudi povsem druge vsebine. Vračanje v preteklost, v prvi vrsti spomin na njegovo otroštvo in življenje družine v Trstu med drugo svetovno vojno in po njej. Z besedo se je pogosto dotaknil očeta, tržaškega slikarja Federica, in njegovega prijateljskega odnosa do slovanskih, istrskih in dalmatinskih, sosedov, temelječega na medvojni življenjski izkušnji. Aktualne politične razmere doma in v svetu so ga na večer njegovega življenja močno vznemirjale. Bile so redna tema najin角度 srečanj, za katero ni našel optimistične perspektive.

Reševanje sveta ni v naših rokah; lahko pa se, tudi v njegov spomin, posvetimo nadaljevanju raziskav o Karnih, še posebej keltskih rodov v dolinah Karnijskih Alp in odmevu tega sveta v Carniumu, današnjem Kranju.

Mitja GUŠTIN